

SLANG CHARTISTŮ

Jaroslav Suk (Uppsala)

Sbírání slangových výrazů se mi stalo jakousi náhražkovou činností za studia na filozofické fakultě University Karlovy, od nichž mě odstranila StB začátkem roku 1970 přemístěním na Ruzyň. Zde jsem měl možnost poznat trochu romštinu a pak mi orgány Sboru národní bezpečnosti spolu s orgány Sboru nápravné výchovy umožnily ještě v téže budově výzkum slangizujícího světského argotu. Ovšem již v průběhu vyšetřovací vazby a pak na Borech (s mezipřistáním na Pankráci) jsem pilně zaznamenával výrazy z vězeňského prostředí a vůbec ze života lidí, dostávajících se do rozporu (ať skutečného nebo vykonstruovaného) se zákonem. V této činnosti mi pomáhala řada lidí, především spoluautor knih *Český kriminální slang let 1969-1973* a *Současný český kriminální a světský argot*, a pak řada vězňů absolvovalých často i s reparátem Husákovy převýchovné instituce.

Práce nad slovníkem kriminálního slangu mi dala poznat, v jakém úpadku je i zdánlivě tak odlehlá od jakékoli politiky česká jazykověda. « Tam, kde se lingvistika stýká s vědními obory zkoumajícími společnost a vytváří sociolingvistický meziobor, přestává být vědou relativně "neškodnou" a zájem lingvistů o tyto oblasti jazykovědy upadá. » (Ze studie *Český kriminální slang*, předmluvy ke slovníku.) I jazykověda byla krutě postížena čistkami, provázenými charakteristickým postojem obětí tyto čistky umožňujícím a usnadňujícím. Jeden můj přítel trefně pojmenoval takový postoj « předposraností ». A tak právě tam, kde bychom mohli očekávat nápor mladých a zvědavých lingvistů, v dosud téměř nedotčené oblasti českých slangů, v níž jde převážně o drobnou sběratelskou práci v terénu, mezi lidmi, ve skutečném životě, vidíme v oficiální vědecké tvorbě činnost vědecký výzkum jen chabě imitující, spíše maskující nezájem o skutečnou práci.

Jakýsi Jaroslav Hubáček publikoval v nakladatelství Profil v Ostravě knihu *O českých slanzích*, jež byla v malém nákladu okamžitě skoupena, takže na rok 1981 je připraveno vydání druhé, patrně opět v nákladu naprosto nedostačujícím. Hubáčkův vězeňský slang je popsán v odstavečku na 120. straně a zachycuje 5 (slovy pět) výrazů, z nichž dva jsou pochybné, ostatní většinou zastaralé, interpretace je u nejméně dvou případů chybná... Jestliže se jednou vyhlásí, že vězeňský slang je na ústupu, tak se proti tomu nesmí skutečnost protivit. Tím hůře pro fakta ! (Pro malé srovnání : samizdatové vydání našeho slovníku obsahuje i s dodatky na 1200 výrazů.)

Ale ani Hubáček se nemůže ubránit průnikům reality do světa lopotně slepované a přibarvované oficiality, kterou pomáhá vytvářet, a tak můžeme číst v jeho trampském slangu opsaném z diplomových prací, vydaných jen rukopisně Vladimírem Kojanem (FFUK, 1970) a Jiřím Nekvapilem (PF v Hradci Králové, 1976) různá hanlivá označení osob, jimž Hubáček říká « příslušníci veřejné bezpečnosti », a dokonce « příslušníků

tajné policie » (sic!). Ve druhém vydání můžeme předpokládat vyřazení těchto výrazů, ale přimlouval bych se vůbec za zákaz nějaké speciální mluvy trampů, za zákaz trampů vůbec a všech od průměru se lišících skupin obyvatelstva. Dovedete si představit, jaký by to znamenalo tvůrčí rozlet pro takové Hubáčky ? Kolik nebezpečných úskalí by jim ubylo ?

Při střídání různých dělnických profesí jsem ve sbírání slangů pokračoval a uvědomoval si neustále nesmírnost předmětu, na nějž se mé zkoumání zaměřilo, a jež jedinec nepojme. Chtělo by se mi věřit, že se najde v Čechách více takových nadšenců a bude v mapování mluvené češtiny pokračovat. Je to práce krásná, i když mravenčí, dlouhodobá a nesnadná. Já už v ní pokračovat nemohu, jsem teď v dobrovolně-nucené emigraci, dýchám křišťálově čistý švédský vzduch, dokonale vzdálen od sirných zplodin, popílků, zkouřených hospod, piva a rumu, poasfaltovaných žlábků, zamazaných nádraží, zatučlých kobek, cvičáků dunících blbostí a pouličních zástupů stále se za něčím nebo před něčím ženoucím, od dýchavičných pracovišť hlomozících a rozvrzaných elektráren, unuděných staveb s postavičkami prohýbajícími se pod pytlí s cementem a tiskáren s tiskaři vědomě tisknouchými hovadiny, kde poslední pomocný dělník zasutý v koutě za rolemi papíru, s kůží chycenou nějakým ekzémem barvy, třímá před sebou Husserlovu *Fenomenologii*; jsem zeměpisně dokonale vzdálen tomuto prostředí, v němž se kombinuje, vytváří a září dnešní lidová čeština, naprosto neoficiální, neschválená a nezaznamenaná, snad i odsouzená k zániku v nenávratnu.

Při tomhle zaznamenávání jsem se nemohl vyhnout ani výrazům z prostředí Charty 77. A tak vedle slovníčků slangů zaměstnanců tepláren, tiskáren, profesionálních řidičů a dodatkových slovníčků kriminálního slangu vznikl slovníček slangu chartistů. Vznik slangu je podmíněn existencí od ostatní společnosti odlišného prostředí, jež nemusí nutně znamenat izolaci. Nevidím nic špatného na tom, stýkají-li se lidé, kteří v těžkých chvílích stojí při sobě, kteří si jsou navzájem sympatičtí, mají společný zájem (obsažený v Prohlášení Charty 77) a také spolupracují a často se musí stýkat, aby z té práce něco vzešlo.

Slovníček si nemůže dělat nárok na úplnost, postihuje především prostředí pražských chartistů; v Brně nebo Liberci i jinde lze očekávat též vznik svébytného výraziva místního. Navíc se i tento slang s postupem doby mění, existuje množství výrazů jen na určitou část chartistů nebo i výrazů individuálních. Ve slovní zásobě lze konstatovat sousedství charakteristického slangu se slangem politickým a bohužel i policejním a kriminálním. Hodně pozornosti je též nadužívání určité lexiky ze spisovné češtiny, jako třeba výrazu « okruh », « prostředí », « oslovující », « sdělení », « dokument » atd. V psaných projevech pak je typický zvláštní sloh tvořící určitou symbiózu údernějších a radikálnějších slovních projevů uvnitř Charty 77 s umírněnějšími formulacemi. Kromě této symbiózy přinesl však tento sloh do češtiny, do jejího politického projevu, jisté osvěžení. Frekvenční analýzy jistě prokážou barvitost tohoto jazyka psaných charakteristických projevů, mnohem větší procento výraziva týkajícího se zobrazení vnitřního světa člověka a vztahů vnitřního světa k okolí, než je tomu ve slovní zásobě ostatních takových projevů.

Pro užší a často se stýkající kolektivy je typické tvoření přezdívek. Proto se v závěru níže uváděného slovníčku zmiňujeme o některých přezdívkách z chartovního prostředí; přezdívky z undergroundu přešly do prostředí Charty 77 zcela přirozeně a z velké části jsou frekventovány v obou navzájem se prolínajících prostředích (samozřejmě pouze u výrazů používaných pro označování osob v obou prostředích se angažujících). Ve zkoumání a zaznamenávání by bylo třeba pokračovat. Jen stálý zájem o jazyk, nepokřivený tendenčním nahlížením a tendenční interpretací, může být předpokladem vědeckého úspěchu.

SLOVNÍČEK

androš – maskulinum, 1. underground, druhá kultura. « Na to ti celej androš kálí. »
2. příslušník undergroundu, pl. androši. « Byli tam dva euráci, dva androši a nějaký evangouši. »

Barfák – m., budovy StB v Bartolomějské ulici a vězení mezi Konviktskou a Bart. ul. (též ve všeobecné mluvené češtině).

disi i **dizi** – m., někdy i f., disident. « ... opodál zůstal stát jen disi. » (z písně).

disi- i **dizi-** – předpona označující souvislost s disidencí.

disimateriál – m., písemný materiál opozičního charakteru. « Disimateriály si vždycky dávám zvlášť. »

disinotes – m., záznamník neopatrného disidenta. « Ten vůl má svůj disinotes a do toho si všechno píše. »

disitabulka – f., destička sloužící ke psaní, na níž lze napsané okamžitě opět smazat, účelem je eliminace odposlechu. « Vytáhni disitabulku, něco mám. »

disitaška – f., taška s pohotovostním obsahem pro případ zatčení. « Petr i Vašek s sebou nosí pořád disitašku, aby měli kouření, kartáček na zuby a tak. »

estébák – m., příslušník StB (součástí všeobecné mluvené češtiny, dále označováno písmenem M). « Včera ráno ho sebrali estébáci. »

E-klub – m., společenství eurokomunistů, pravidelně se scházejících každé úterý. « Toho do E-klubu nezvou. »

eurák – m., eurokomunista. « Co se divíš, vždyť je to eurák. »

euroklub – m., viz E-klub. « V euroklubu to prej neprošlo. »

exkomunista – m., eurokomunista (M). « Chtěj pozvat taky exkomunisty. »

evangouš – m., věřící evangelík, signatář Charty 77. « Evangouši prej už napsali nějaký dopis. »

flandák – m., křesťan, většinou bývalý duchovní, signatář Charty 77. « V tomhle by se měli taky zaktivizovat flandáci. »

FOP – m., foneticky « fop », skloňuje se, Fond občanské pomoci. « Dej ty prachy FOPu. »

chartista – m., signatář Charty 77. Mezi prvními, kdo toto označení užíli, byl Václav Benda : « Budu v dalším používat označení chartisté : je to termín stručný a pádný, s bohatým historickým kontextem a líbí se mi víc než signatáři... ». (V. Benda, Neprošli). « Je ten Franta vůbec chartista ? »

chartovní, chartistický – souvisící s Chartou 77 nebo k ní patřící. « Jsou to chartovní nebo vonsovní prachy ? » « I na schůzích ROH zaznívají chartistické názory. »

infoch, infošek – m., bulletin Informace o Chartě 77. « Nejlepší bude dát to do infochu. » « Tady máš ještě tři infošky. »

Jéčko – n., byt Němcových v Ječné ul. č. 7. « Před Jéčkem zase byla šestsettrojka a kontrolovali občanky. »

Konvikt, Konviktská – m., resp. f. vězení v Konviktské ulici, v bloku domů mezi Bartolomějskou a Konviktskou ulicí M). « Měl zase osmačtyřicítku na Konviktský. »

mladý – jen pl., kopie od zapůjčeného originálu. « Půjčím ti to na dva tejdny a dáš mi troje (tři) mladý. »

mluvčování – n., činnost mluvčího Charty 77. « Vezme to mluvčování nebo ne ? »

mluvčovat – nedok., vykonávat funkci mluvčího Charty 77. « Jirka Hájek mluvčoval dlouho sám a dobře. »

nesignatář, nechartista – m., člověk mimo Chartu 77. « Často za mnou přicházejí nesignatáři... » (z článku). « Nesmíme se však utápět v problémech, které nechartisté vůbec neznají. »

olop – m., obránce lidských a občanských práv (z posměšného označení "obránce lidských a občanských práv" příslušníky StB). « To je taky jeden olop. » Odsud individuální Battkovo « olopice » žena – olop) .

olopština – f., činnost « olopů », též ze slangu estébáků. « Celá tahle olopština nás prej přijde draho. »

osmačtyřicítká – f., zadržení na 48 hodin, též cépézetka – cela předběžného zadržení, obojí ze slangu policistů. « Po výsledku mu dali osmačtyřicítku, šoupli ho na cépézetku, to prej má za to, že nevypovídá. »

ostraha – f., hlídání objektu nebo osoby policisty, z policejního slangu. « Radši si nic neber s sebou, od pátku má ostrahu. »

politbyro – n., 1. viz E-klub. « Celý politbyro v úterý sebrali. » 2. kolektiv mluvčích « Co bylo na politbyru ? »

připomínkovat – nedok., dávat připomínky k navrženému textu (M, obecný politický slang). « Pak se to dá znova připomínkovat a do září by ten dokument měl vyjít. »

samizdat – m., 1. samostatně vyrobená tiskovina, většinou se jedná o ručně vázané na stroji psané knihy, ovšem někteří chápou toto označení šířeji, používají jej pro jakoukoli tiskovinu opozičního charakteru, mimo oficiální struktury. Pochází z ruského « samizdat » (*samostojatělnoe izdatelstvo*), což je ironická napodobenina oficiálního (*gosudarstvennoje izdatelstvo*). Přešlo do policejního slangu, kde se používá pouze pro podomácky vyrobené knihy. Pl. samizdaty. – « Sebrali mu pár samizdatů, náký infochy, knihy a tak. » 2. neoficiální literatura vcelku, bez plurálu, odsud adjektivum « samizdatový ». « Celý se to šíří jenom samizdatem a zahraničním rozhlasem. »

sledovačka – f., 1. sledování určité osoby policisty, z policejního slangu. « Už tři dny mám sledovačku. » 2. oddíl policistů provádějících sledování určité osoby. « Furt za ním chodí sledovačka. »

struktury – pl., oficiální struktury (ěipsa). « V tomhle se můžeme napojit na struktury, získat podklady. »

strukturáč – m., člověk « ze struktur », nediskriminovaný dosud pracovně, nepodepisující protesty apod. « Hele, ale ať to nedostanou, mám to od jednoho strukturáče. »

svatej – m., věřící signatář Charty 77, většinou bývalý duchovní. « To jsem nevěděl, že je svatej. »

špenáti – pouze pl., příslušníci VB (v zelených uniformách) « Kdo tam stojí, estébáci nebo taky špenáti ? »

štika – f., aktivní, velmi čilý chartista (M : čilý, podnikavý člověk). « Každý dokument musí mít svou štiku, která všechny okruhy oběhne, sepíše připomínky a zase to přinese

autorům, případně to přepíše s nima. »

šťubák – m., příslušník StB. « Neviděl někdo z vás šťubáky ? »

tamizdat – m., tiskovina pocházející ze Západu (ryze české přetvoření slova « samizdat »), frekventováno podstatně méně než « samizdat ». « Samizdatů mám moc, potřeboval bych víc tamizdatů. »

úteráci, úterníci – většinou v plurálu, sg. úterník, návštěvníci E-klubu (viz). « Včera byla na koberečku u úterníků. »

úterní klub – viz E-klub.

VONS – (foneticky « vons »), skloňuje se. 1. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. « Tady mám poslední sdělení VONSu. » 2. Členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. « Skoro celej VONS včera vybrali. » 3. Schůze členů VONS. « Óno se to nemá říkat, ale tobě to tedy řeknu : zejtra je VONS. »

vonsácký, vonsovní – souvisící s VONS. « Všecky vonšácký záležitosti si řešte u sebe. » « Tohle jsou vonsovní prachy. »

vonsák – m., člen VONS. « Ať to podepíšou mluvčí a nákej vonšák. »